

Onderinstromers: Een Onderzoek naar het Verband tussen Geslacht en Ondersteuningsbehoeften van Kinderen in een Voorschoolse Setting

Sarah Tillema (S3140903)

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Master Pedagogische Wetenschappen (track:
Orthopedagogiek), Rijksuniversiteit Groningen

Thesisbegeleiders: Dr. Erica Kamphorst en Dr. Suzanne Houwen

Tweede beoordelaar: Dr. Pauline Schreuder

Datum: 19 juni 2023

Aantal woorden: 7413

Abstract

This cross-sectional study investigated which support needs young children have when they are directly referred to special education without attending regular primary education. Although there is an increase in the number of children who receive special education, little scientific research has been done into the specific support needs of Dutch children who enter special education directly from a preschool setting. Within this study, we investigated the specific support needs among children who are directly referred to special education without attending regular primary education and if there is a relationship between the support needs and the sex of these children. The data used in the present study consists of secondary data collected by the collaborative partnerships of the regions of Maastricht-Heuvelland, Westelijke Mijnstreek and Parkstad in Limburg, during the period of 2021-2022. These collaborative partnerships include both regular and special (primary) education schools that work together to create suitable education (passend onderwijs). The study sample consisted of 170 participants (122 boys; 71,8%). The children's age at the time of referral ranged up to a maximum of 7 years and they all had a declaration of admissibility for special education. The study revealed that the most common support need in the sample is in the area of social, emotional, and behavioral support, requiring expertise and collaboration with external partners (18.2%). This is also the support need that occurs most frequently among boys in the sample (23%). The next most prevalent support need is in the area of learning and development, requiring support in the form of attention, time, materials, and approach (17,1%). This support need is most prevalent among girls in the sample (18.8%). Furthermore, the results of the Fisher-Freeman-Halton exact test indicated that there is no significant relationship ($p = .091$) between the support needs of the participants in the sample and their sex. Furthermore, the effect size ($= .107$) indicated a weak association. This means that according to the results of this study, the support needs of children who are referred from a preschool setting to special education do not seem to be related by their gender.

Keywords: special education, special educational needs, special needs, preschool, Netherlands, Passend Onderwijs, inclusive education.

Samenvatting

In dit cross-sectionele onderzoek is onderzocht welke ondersteuningsbehoeften jonge kinderen hebben wanneer ze rechtstreeks vanuit een voorschoolse setting instromen in het speciaal (basis)onderwijs (hierna te noemen: onderinstromers). Hoewel er een toename is in het aantal leerlingen dat direct naar het speciaal (basis)onderwijs gaat, is er nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de specifieke ondersteuningsbehoeften van Nederlandse onderinstromers. Binnen dit onderzoek is tevens gekeken naar welke specifieke ondersteuningsbehoeften voorkomen bij onderinstromers en naar een mogelijk verband tussen de ondersteuningsbehoeften en het geslacht van de kinderen. De gegevens die voor dit onderzoek zijn gebruikt, bestaan uit secundaire data verzameld door de samenwerkingsverbanden van de regio's Maastricht-Heuvelland, Westelijke Mijnstreek en Parkstad in Limburg, gedurende de periode van 2021-2022. De samenwerkingsverbanden bestaan uit zowel reguliere als speciaal (basis)onderwijs scholen, die gezamenlijk werken aan het creëren van Passend Onderwijs. De steekproef bestond uit 170 deelnemers (122 jongens (71,8%) en 48 meisjes (28,2%)). De leeftijd van de kinderen bij het moment van onderinstroom was maximaal 7 jaar en de kinderen hadden allemaal een toelaatbaarheidsverklaring voor het speciaal (basis)onderwijs. Uit het onderzoek is gebleken dat de ondersteuningsbehoefte die het meest voorkomt in de steekproef, is op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag, waarvoor expertise en samenwerking met externe partners als ondersteuning nodig is (18,2%). Dit is ook de ondersteuningsbehoefte die het meest bij jongens (23%) in de steekproef voorkomt. De daarna meest voorkomende ondersteuningsbehoefte is op het gebied van leren en ontwikkeling, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van aandacht en tijd en materialen en aanpak (17,1%). Dit is de ondersteuningsbehoefte die het meest bij meisjes (18,8%) in de steekproef voorkomt. Daarnaast lieten de resultaten, verkregen met behulp van de Fisher-Freeman-Halton exact toets, zien dat er geen significant verband ($p = .091$) bestaat tussen de ondersteuningsbehoeften van de deelnemers in de steekproef en hun geslacht. Tevens bleek uit de effectgrootte ($= .107$) dat er zwakke samenhang is. Dit betekent dat volgens de uitkomsten van dit onderzoek er geen sprake is van een (betekenisvolle) relatie tussen de ondersteuningsbehoeften van onderinstromers en hun geslacht.

Trefwoorden: speciaal onderwijs, speciaal basisonderwijs, ondersteuningsbehoeften, onderwijsbehoeften, voorschool, Nederland, Passend Onderwijs

Onderinstromers: Een Onderzoek naar het Verband tussen Geslacht en Ondersteuningsbehoeften van Kinderen in een Voorschoolse Setting

“Regulier waar het kan, speciaal waar het moet,” zo luidt het motto van het Passend Onderwijs, het inclusief onderwijsstelsel sinds 2014 (Ledoux & Waslander, 2020). Met dit stelsel wordt gestreefd om leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften zoveel mogelijk regulier onderwijs¹ te laten volgen (de Boer & van der Worp, 2016). Het doel om zoveel mogelijk kinderen met extra ondersteuningsbehoeften in het reguliere onderwijs te plaatsen, is vastgelegd in de Salamanca Statement, een gezaghebbend document op onderwijsgebied, dat is ondertekend in 1994 (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1994). Hierin staat beschreven dat alle kinderen, ook kinderen met extra ondersteuningsbehoeften, de mogelijkheid moeten hebben om op reguliere scholen onderwijs te volgen. Er bestaan verschillende definities ten aanzien van ondersteuningsbehoeften² (Van der Veen et al., 2010). In dit onderzoek worden leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften beschreven als leerlingen die mentale, emotionele, fysieke en/of sociale behoeften hebben waarvoor, naast de basisondersteuning, ook extra ondersteuning zoals (therapeutische) interventie of speciale zorg door gekwalificeerde specialisten nodig kan zijn (Alkahtani, 2016; Ledoux & Waslander, 2020). Deze leerlingen hebben aanzienlijk meer moeite met leren dan hun leeftijdsgenootjes en/of hebben een beperking die hen belemmert om gebruik te maken van onderwijsvoorzieningen binnen het reguliere onderwijs, wanneer er geen extra maatregelen voor hen worden genomen (Alkahtani, 2016; Van der Veen et al., 2010). In dit onderzoek zal in het bijzonder gekeken worden naar ondersteuningsbehoeften van *onderinstromers*. Dit zijn jonge kinderen die rechtstreeks vanuit een voorschoolse setting instromen naar speciaal (basis)onderwijs en die nog niet eerder (regulier) onderwijs hebben gevolgd (Weijers et al., 2017).

Uit internationale literatuur blijkt dat (jonge) kinderen extra ondersteuningsbehoeften kunnen hebben in het ontwikkelen van vaardigheden op gebieden als: leren en cognitie (Buckrop et al., 2016; Mann et al., 2007; Poon et al., 2022; Smeets & Roeleveld, 2016), gedrag- en emotieregulatie (Mann et al., 2007; Poon et al., 2022; Rhoad-Drogalis et al., 2018; Smeets & Roeleveld, 2016) of fysieke gezondheid (Poon et al., 2022; Shapiro & Weiland, 2019).

¹ Onderwijs wat zich niet richt op speciale doelgroepen

² Ook bekend als onderwijsbehoeften (Ledoux & Waslander, 2020)

Voorbeelden van problematiek die bij (jonge) kinderen kunnen zorgen voor behoeften aan extra ondersteuning zijn bijvoorbeeld: een verstandelijke beperking, een ontwikkelingsachterstand, autisme, ADHD, motorische- en/of sensorische beperking, gedragsproblematiek, taal- en/of spraakstoornis of problemen met leren (van der Veen et al., 2010; Poon et al., 2022). Daarnaast blijkt dat kinderen ook een ontwikkelingsachterstand kunnen oplopen of gedragsproblemen kunnen hebben als gevolg van omgevingsfactoren (Poon et al., 2022). Zo hebben kinderen met een lage sociaaleconomische status (Anders et al., 2011; Buckrop et al., 2016; Mann et al., 2007), kinderen uit eenoudergezinnen (Mann et al., 2007; Smeets & Roeleveld 2016), kinderen waarvan ouders in vechtscheiding liggen (Weijers et al., 2017) of kinderen die niet meer bij de ouders wonen (Mann et al., 2007) vaker behoefte aan extra ondersteuning, dan kinderen waarbij dit niet voorkomt.

De aanleiding om kinderen extra ondersteuning te bieden in en rondom de voorschoolse setting, is vaak op basis van signalen en vragen van ouders en pedagogisch medewerkers (Passend Primair Onderwijs Parkstad, 2021). Zo kunnen op basis van de ondersteuningsbehoefte van het kind verschillende maatregelen worden ingezet gedurende de (voor)schoolse setting, zoals aanpassingen in het curriculum (Alkahtani, 2016; Aron & Loprest, 2012), aanpassingen in de werkplek (Miedema, 2012; Zigmond et al., 2009; Zweers et al., 2019), aangepaste instructie (Aron & Loprest, 2012; Miedema, 2012; Zigmond et al., 2009), remedial teaching (Zweers et al., 2019), het aanbieden van ondersteunend materiaal of middelen, samenwerking met specialisten en/of samenwerking met externe instanties zoals gemeenten of jeugdzorg (Miedema, 2012). Op basis van informatie vanuit bronnen die relevant zijn voor het onderwijs aan de leerling (denk aan pedagogisch medewerker of ouders) kan bepaald worden wat het kind nodig heeft (Miedema, 2012). Wanneer duidelijk is dat de benodigde ondersteuning niet binnen een reguliere school verwacht mag worden, is er reden om onderzoek te doen naar een verwijzing voor speciaal (basis)onderwijs (Ledoux & Waslander, 2020; Miedema, 2012).

Ondanks dat er met Passend Onderwijs wordt gestreefd naar kinderen met extra ondersteuningsbehoeften zoveel mogelijk een passende plek te bieden in het regulier onderwijs, is er de laatste jaren een stijging te zien in het aantal kinderen dat rechtstreeks vanuit een voorschoolse setting wordt verwezen naar speciaal (basis)onderwijs (de Boer & van der Worp, 2016; Ledoux & Waslander, 2020; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2022a). In Nederland bestaan hiervoor verschillende vormen zoals het speciaal basisonderwijs (SBO), het

speciaal onderwijs (SO) cluster 1 tot en met 4 en het voortgezet speciaal onderwijs (VSO). Voor kinderen die worden verwezen naar het SBO, het SO cluster 3 (voor leerlingen met verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen en langdurig zieke leerlingen), cluster 4 (voor leerlingen met ernstige gedragsproblemen of psychiatrische problematiek) en VSO wordt een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) aangevraagd door de (voor)schoolse voorziening (Kaspers, 2022; Ledoux & Waslander, 2020). In de aanvraag door een voorschoolse voorziening wordt beschreven welk type ondersteuning de leerling nodig heeft, wat er al is gedaan, waarom de eigen ondersteuning niet voldoende is geweest (Kaspers, 2022) en welke zorgen er zijn over de ontwikkeling van het kind (Passend Primair Onderwijs Parkstad, 2021). Een samenwerkingsverband, waarin reguliere- en S(B)O scholen in de regio samenwerken om passend onderwijs te creëren, besluit of de TLV wordt toegekend. Hierbij moet het samenwerkingsverband zich laten adviseren door een orthopedagoog of psycholoog én een arts, kinderpsychiater, psycholoog, pedagoog of maatschappelijk werker (de Boer, 2020; Stichting Onderwijsgeschillen, 2022). Het aanvragen en toekennen van een TLV geldt in het bijzonder voor kinderen die (onder)instromen of onderwijs volgen in het SBO en het SO cluster 3 en 4. Voor leerlingen in cluster 1 (blinde en slechtziende leerlingen) en cluster 2 (leerlingen met auditieve beperkingen en/of taalontwikkelingsstoornissen), wordt geen TLV aangevraagd, omdat voor deze clusters afzonderlijke toelaatbaarheidscriteria gelden (Ledoux & Waslander, 2020; Stichting Onderwijsgeschillen, 2022).

Hoewel het aantal kinderen dat onderinstroomt is gestegen, is er in Nederland nog beperkt wetenschappelijke literatuur geschreven over de ondersteuningsbehoeften van onderinstromers. Terwijl schoolgaande kinderen vaker extra ondersteuningsbehoeften hebben door problematiek op het gebied van schoolse vaardigheden of werkhouding (Smeets & Roeleveld, 2016), lijken onderinstromers volgens internationale literatuur, eerder op te vallen door een ondersteuningsbehoefte ten gevolge van een aangeboren, fysieke of sensorische beperking (Aron & Loprest, 2012; Shapiro & Weiland, 2019). Mogelijk komt dit omdat ondersteuningsbehoeften door beperkingen veelal worden geïdentificeerd door het gezondheidszorgsysteem voor de schoolse periode, terwijl ondersteuningsbehoeften op gebied van schoolse vaardigheden, maar ook spraak- taalstoornissen en ontwikkelingsachterstand, vaak pas worden opgemerkt binnen het formele onderwijs (Aron & Loprest, 2012; Shapiro & Weiland, 2019). Gedragsproblemen en sociaal emotionele ondersteuningsbehoeften worden vaak niet opgemerkt voordat kinderen naar

school gaan, of zijn niet noodzakelijk voorspellend voor een verwijzing naar speciaal onderwijs (Aron & Loprest, 2012; Mann et al., 2007). Mogelijk worden ondersteuningsbehoeften op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag op jonge leeftijd minder vaak geïdentificeerd, omdat gedragsproblemen op jonge leeftijd vaak worden gezien als louter opstandig gedrag (Mann et al., 2007) of als gedrag wat min of meer bij de leeftijd past (Huisman et al., 2010). Er moet wel rekening worden gehouden met het feit dat deze onderzoeken over (speciale behoeften van) kinderen in een voorschoolse setting (Mann et al., 2007; Shapiro & Weiland, 2019) en de ontwikkeling van het speciaal onderwijssysteem (Aron & Loprest, 2012), uitspraken doen over de situatie in de Verenigde Staten. Omdat het definiëren en identificeren van ondersteuningsbehoeften ook samenhangt met politieke, sociale en culturele factoren (Hebbeler & Spiker, 2016; Sullivan & Bal, 2013), zouden er verschillen gevonden kunnen worden tussen het type ondersteuningsbehoeften van Nederlandse onderinstromers en onderinstromers uit de hiervoor aangehaalde onderzoeken.

Van de groep kinderen met ondersteuningsbehoeften, blijkt een groot deel te bestaan uit jongens. Uit de cijfers van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022b) blijkt dat er een onderscheid is tussen het aantal jongens en meisjes dat onderwijs volgt in het S(B)O. Hieruit blijkt dat 70,2% van de leerlingen mannelijk is, terwijl 29,5% vrouwelijk is. Dat er meer jongens dan meisjes naar speciaal onderwijs gaan, wordt bevestigd in internationale onderzoeken (Buckrop et al., 2016; Dever et al., 2016; Mann, et al., 2007). Mogelijk komt dit doordat een aantal psychiatrische aandoeningen bij kinderen (zoals bijvoorbeeld autisme, ADHD en Tourette syndroom) vaker voorkomen bij jongens (Coutinho & Oswald, 2005). Daarnaast is bekend dat jongens een grotere gevoeligheid hebben voor bepaalde genetische afwijkingen die X-gebonden zijn en die verband houden met verstandelijke of motorische beperkingen (Coutinho & Oswald, 2005; Batshaw, 2019). Of het aandeel jongens dat vanuit een voorschoolse setting instroomt in het S(B)O hoger is dan het aandeel meisjes, is niet uit de cijfers over ontwikkeling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs op te maken (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2022b). Naast dat het aandeel jongens groter is dan het aandeel meisjes in gespecialiseerd onderwijs, wordt gesteld dat meer jongens dan meisjes ondersteuningsbehoeften hebben op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag (Dever et al., 2016; Smeets & Roeleveld, 2016). Het is onbekend of dit ook voor onderinstromers geldt.

Tot op heden is er in Nederland nog weinig wetenschappelijk onderzoek beschikbaar over het type ondersteuningsbehoeften van onderinstromers. Toch is onderzoek naar deze doelgroep relevant om verschillende redenen. Niet alleen zijn de kosten voor een leerling in het S(B)O hoger dan voor een leerling in het regulier onderwijs (Gubbels et al., 2018; Hibel et al., 2010), maar leerlingen in het S(B)O hebben ook minder kans op het behalen van een erkend diploma (Ledoux & Waslander, 2020) en zij vinden later minder vaak werk dan leerlingen die regulier onderwijs hebben gevolgd (Zweers et al., 2019; Hibel et al., 2010). Door meer inzicht te krijgen in ondersteuningsbehoeften van onderinstromers en hier vroegtijdig op in te spelen, wordt verwacht dat het verbeterende effecten heeft op de leer- en ontwikkelingsachterstanden (Shapiro & Weiland, 2019). Door beter op in te spelen op ondersteuningsbehoeften kunnen kinderen mogelijk vaker in het regulier onderwijs blijven. Dit zou op zijn beurt kunnen leiden tot lagere kosten voor de overheid (Gubbels et al., 2018; Ledoux & Waslander, 2020) en mogelijk de kans vergroten dat deze kinderen later een erkend diploma behalen (Smeets et al., 2017). Een doel van dit onderzoek is daarom om de verschillende type ondersteuningsbehoeften van onderinstromers te beschrijven. Verder is uit internationaal onderzoek gebleken dat meer jongens dan meisjes ondersteuningsbehoeften hebben op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag (Dever et al., 2016; Smeets & Roeleveld, 2016). Gezien het aandeel jongens in het speciaal onderwijs overwegend groter is, kan het nuttig zijn om de relatie tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften te kennen zodat het inzicht kan bieden in eventuele verschillen of patronen die bestaan tussen jongens en meisjes met betrekking tot hun ondersteuningsbehoeften. Dit kan waardevolle informatie opleveren voor onderwijsinstellingen, hulpverleners en beleidsmakers om passende ondersteuning en interventies te ontwikkelen en aan te bieden. Het begrijpen van mogelijke gender gerelateerde verschillen in ondersteuningsbehoeften kan leiden tot meer inclusieve en effectieve ondersteuning voor alle kinderen, ongeacht hun geslacht. Daarom is een tweede doel om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften.

Om de doelen van het onderzoek te verwezenlijken, staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Welke specifieke ondersteuningsbehoeften komen voor bij Nederlandse kinderen die instromen in het speciaal (basis)onderwijs vanuit een voorschoolse setting?
- Wat is de relatie tussen het geslacht en specifieke ondersteuningsbehoeften van kinderen die instromen in speciaal (basis)onderwijs vanuit een voorschoolse setting?

Verwacht wordt dat in een voorschoolse setting vooral ondersteuning nodig is op het medisch en fysieke gebied (Aron & Loprest, 2012; Shapiro & Weiland, 2019). Daarnaast wordt verwacht dat er relatie kan bestaan tussen geslacht en specifieke ondersteuningsbehoeften, omdat is gebleken dat jongens vaker dan meisjes gedragsproblemen of sociaal- emotionele ondersteuningsbehoeften hebben (Dever et al., 2016; Smeets & Roeleveld, 2016).

Wanneer er meer inzicht komt in de ondersteuningsbehoeften van kinderen die vanuit een voorschoolse setting instromen in het S(B)O, kan hier mogelijk beter op ingespeeld worden door preventief passende ondersteuning en interventies in te zetten (Smeets et al., 2015). Inzicht in deze kwestie kan zorgen voor een betere realisatie van het Passend Onderwijs en wellicht zelfs voor een daling in de onderinstroom.

Methode

Onderzoeksdesign

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van een cross-sectioneel onderzoek. Dit betekent dat de gegevens van de steekproef eenmalig zijn verzameld en vastgelegd binnen een bepaalde periode (Roose & Meuleman, 2021). De gebruikte gegevens zijn secundaire data en zijn verzameld in de periode van 2021-2022 door de samenwerkingsverbanden van de regio's Maastricht-Heuvelland, Westelijke Mijnstreek en Parkstad in Limburg. Oorspronkelijk waren de gegevens bedoeld voor het vormen van een integraal beeld van de ondersteuningsbehoeften van kinderen die zijn aangemeld voor het aanvragen van een TLV voor onderinstroom.

Populatie en Steekproef

De doelpopulatie bestaat uit jonge Nederlandse kinderen waarvoor een TLV is aangevraagd voor SBO of SO-clusters 3 en 4. Omdat het 'jonge kind' kan worden geduid als kinderen met een

leeftijd van 2 tot en met 7 jaar, gaat het om kinderen die maximaal 7 jaar oud zijn (Bloem, 2021). De kinderen stromen rechtstreeks in naar het S(B)O en hebben nog geen onderwijs gevolgd in het (reguliere) basisonderwijs. Voor het onderzoek golden daarom de volgende inclusiecriteria. De participanten hebben ondersteuningsbehoeften waardoor zij zijn verwezen naar S(B)O. Er is een TLV afgegeven door een samenwerkingsverband en de participanten hebben geen onderwijs gevolgd in het (reguliere) basisonderwijs. De leeftijd van de participanten is maximaal 7 jaar. Daarnaast worden in de analyse alleen kinderen meegenomen waarvan alle gegevens in het leerlingvolgsysteem zijn vastgelegd.

De steekproef bestaat uit 174 kinderen voor wie in de periode van 2021-2022 een TLV is afgegeven in het kader van onderinstroom binnen de regio's Maastricht-Heuvelland, Westelijke Mijnstreek of Parkstad. Na het toepassen van de inclusie- en exclusiecriteria bleven gegevens van 170 participanten over, waarvan 122 jongens en 48 meisjes. De leeftijd van de participanten bij de aanvraag van de TLV varieert van 3 tot maximaal 7 jaar en de participanten zijn woonachtig in Limburg. Drie participanten zijn geëxcludeerd omdat zij ouder waren dan 7 jaar en één participant is geëxcludeerd vanwege ontbrekende gegevens.

Instrumenten

Voor de verzamelde data is gebruik gemaakt van een leerlingvolgsysteem dat de samenwerkingsverbanden van de regio's Maastricht-Heuvelland, Westelijke Mijnstreek en Parkstad hebben bijgehouden over kinderen voor wie een TLV is aangevraagd. Het leerlingvolgsysteem is geen gevalideerd instrument. In het leerlingvolgsysteem zijn de gegevens van de participanten vastgelegd, op basis van het document 'Duiden & Doen' (Bijlage 1). Scholen uit de eerdergenoemde regio's gebruiken dit document als basis voor een aanvraag of herbeoordeling van een TLV. In het 'Duiden & Doen' document zijn naam en geboortedatum van de leerling voor wie een TLV is aangevraagd beschreven, het gebied waarop ondersteuningsbehoeften zijn (in Bijlage 1 beschreven als 'duiding van ondersteuningsbehoeften') en de passende vormen van ondersteuning (in Bijlage 1 beschreven als 'ondersteuningsbehoefte onderwijs'). Vervolgens zijn de gegevens van het 'Duiden & Doen' aangevuld en vastgelegd in het leerlingvolgsysteem. Het leerlingvolgsysteem bevat kortom de volgende informatie van de participanten: geslacht, geboortedatum/leeftijd op moment van onderinstroom, soort onderwijs waar kind naar is verwezen (SO of SBO), gebied van

ondersteuningsbehoeften en passende vorm van ondersteuning. Hieronder wordt een toelichting gegeven over de operationalisering van de volgende begrippen: het gebied van ondersteuningsbehoeften, de passende vorm van ondersteuning en ondersteuningsbehoeften.

Gebied van ondersteuningsbehoeften

In het document ‘Duiden & Doen’ (Bijlage 1) en in het leerlingvolgsysteem worden ondersteuningsbehoeften op vier verschillende gebieden geduid, namelijk:

1. Leren en ontwikkeling
2. Fysiek en medisch
3. Sociaal, emotioneel en gedrag
4. Opvoeding en thuis

Deze duidingen van ondersteuningsbehoeften komen overeen met de gebieden van ondersteuningsbehoeften zoals deze zijn beschreven in het theoretisch kader (Anders et al., 2011; Buckrop et al., 2016; Mann et al., 2007; Poon et al., 2022; Rhoad-Drogalis et al., 2018; Smeets en Roeleveld, 2016; Shapiro en Weiland, 2019; Weijers et al., 2017). In dit onderzoek zijn de duidingen van ondersteuningsbehoeften in het leerlingvolgsysteem daarom beschreven als ‘*gebied van ondersteuningsbehoeften*’.

Tijdens het vastleggen van ondersteuningsbehoeften in het leerlingvolgsysteem werden maximaal drie gebieden van ondersteuningsbehoeften aangegeven. De gebieden van ondersteuningsbehoeften zijn weergegeven op een hiërarchisch wijze. Dit betekent dat het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften als eerste is genoemd.

Passende vorm van ondersteuning

Zoals is gebleken uit de literatuur zijn er verschillende maatregelen of middelen om leerlingen ondersteuning te bieden (Alkahtani, 2016; Aron & Loprest, 2012; Miedema, 2012; Zigmond et al., 2009; Zweers et al., 2019). In het ‘Duiden & Doen’ (Bijlage 1) en het leerlingvolgsysteem zijn voor alle leerlingen twee vormen van ondersteuning beschreven op basis van zogenaamde ‘IVO-velden’, wat staat voor Indiceren Vanuit Onderwijsbehoeften (Miedema, 2012). De is ondersteuning in de vorm van:

1. Aandacht en tijd
2. Materialen en aanpak

3. Ruimtelijke omgeving
4. Expertise
5. Samenwerking met externe partners

Ondersteuningsbehoeften

Zoals eerder aangegeven zijn leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften zijn leerlingen die mentale, emotionele, fysieke en/of sociale behoeften hebben, waarvoor naast de basisondersteuning ook extra ondersteuning zoals (therapeutische) interventie of speciale zorg door gekwalificeerde specialisten nodig kan zijn (Alkahtani, 2016; Ledoux & Waslander, 2020). Uit deze definitie blijkt dat ondersteuningsbehoeften kunnen bestaan op verschillende gebieden en dat hiervoor (therapeutische) interventie of speciale zorg nodig is. Er is bij het operationaliseren van het begrip ondersteuningsbehoeften gekozen om enkel het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften te combineren samen met twee passende vormen van ondersteuning. Dit betekent dat het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften (zoals leren en ontwikkeling, fysiek en medisch, sociaal, emotioneel en gedrag óf opvoeding en thuis) wordt gecombineerd met twee vormen van passende ondersteuning (zoals aandacht en tijd, materialen en aanpak, ruimtelijke omgeving, expertise en/of samenwerking met externe partners). In theorie waren er 40 ondersteuningsbehoeften mogelijk.

Procedure

Omdat de gegevens uit het leerlingvolgsysteem oorspronkelijk zijn bedoeld voor andere doeleinden en om het gebruik hiervan te verantwoorden, is een datamanagement plan opgesteld en voorgelegd aan de ethische commissie van Pedagogische en Onderwijswetenschappen. In het datamanagementplan is vastgelegd dat gegevens van participanten niet herleidbaar zijn doordat medewerkers van het samenwerkingsverband de data hebben gepseudonimiseerd en geminimaliseerd tot slechts relevante informatie voor het onderzoek. Het datamanagement plan is door de ethische commissie goedgekeurd. De gegevens zijn via Unishare aan de onderzoeker overgedragen. Omdat de gegevens met een andere doelstelling zijn gebruikt dan voor het vormen van een integraal beeld, zijn ouders/verzorgers geïnformeerd via een digitale informatiebrief. Hierin stond beschreven dat de gegevens uit de TLV aanvraag gebruikt zullen worden voor wetenschappelijk onderzoek. Ouders/verzorgers konden naar aanleiding van de informatiebrief

tot vier weken na ontvangst van de brief bezwaar aantekenen en/of vragen stellen voor het gebruik van de gegevens van hun kind voor het onderzoek. Omdat er geen bezwaar was, konden alle gegevens worden gebruikt.

Data-analyse

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag ‘*Welke specifieke ondersteuningsbehoeften komen voor bij Nederlandse kinderen die instromen in het speciaal (basis)onderwijs vanuit een voorschoolse setting?*’ is gebruik gemaakt van beschrijvende statistiek. Met behulp van staafdiagrammen en een tabel is inzichtelijk gemaakt hoeveel procent van de participanten ondersteuningsbehoeften heeft op een bepaald gebied, hoe vaak een bepaalde vorm van ondersteuning voorkomt en hoe vaak elke ondersteuningsbehoefte voorkomt voor de totale groep en apart voor jongens en meisjes.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag ‘*Wat is de relatie tussen het geslacht en specifieke ondersteuningsbehoeften van kinderen die instromen in speciaal (basis)onderwijs vanuit een voorschoolse setting?*’ was het plan om met behulp van de Chi-kwadraattoets uitspraken te doen over de samenhang tussen het geslacht en ondersteuningsbehoeften. Echter bleek dat er niet aan alle assumpties van de Chi-kwadraat voldaan kon worden bij het gebruik van de data. Zo is de assumptie dat de steekproef zodanig groot is dat alle cellen in de kruistabel een verwachte celwaarde van tenminste vijf hebben (Agresti & Finlay, 2009), geschonden. Een alternatieve toets om te bepalen of er een significant verband bestaat tussen geslacht en type ondersteuningsbehoeften is de Fisher-Freeman-Halton exact toets. De Fisher-Freeman-Halton exact toets is een uitbreiding van de Fisher's exact-test die geschikt is voor een kleine steekproef en voor het analyseren van kruistabellen die groter zijn dan 2 x 2 (de Waal et al., 2017). Er is voldaan aan de assumptie dat in meer dan 20% van de cellen een verwachte celwaarde van 5 of lager is (Agresti & Finlay, 2009).

Om de power van het onderzoek te bepalen is gebruik gemaakt van een berekening met het programma G* Power. Gezien de verwachte effectgrootte onbekend was, is gekozen voor een effectgrootte van .03, gebaseerd op een gemiddelde effectgrootte van Cramer's V (Merkus, 2022). Met een effectgrootte van .03, een α van .05, een Df van 18 en een steekproefgrootte van 170 participanten is er een power van .65. Dit betekent dat er 65% kans is om een effect te

detecteren als deze daadwerkelijk aanwezig is. Om te toetsen of er sprake is van samenhang tussen de variabelen zijn de volgende hypothesen geformuleerd:

H_0 : Er is geen samenhang tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften.

H_a : Er is wel samenhang tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften.

Met behulp van SPSS Statistics 28 is bepaald of de p -waarde laag genoeg is om H_0 te verwerpen ($p < .05$). Voor het verkrijgen van p -waarde van de Fisher-Freeman-Halton exact toets is gebruik gemaakt van een Monte Carlo simulatie met een betrouwbaarheid van 99% en 10000 samples. Als de p -waarde groter is dan .05, is er geen sprake van een significant verband. Als de toets een p -waarde lager dan .05 oplevert, kan geconcludeerd worden dat er een significant verband is tussen de variabelen geslacht en ondersteuningsbehoeften in de steekproef. Omdat het gebied van ondersteuningsbehoeften en de vormen van passende ondersteuning onderdeel vormen van het begrip ondersteuningsbehoeften, is ook voor deze variabelen apart getoetst of er een mogelijk verband is. Voor beide is gebruik gemaakt van een Monte Carlo simulatie met een betrouwbaarheid van 99% en 10000 samples.

Om de mate van samenhang te beoordelen tussen geslacht en het type ondersteuningsbehoeften is ook Cramer's V berekend. Cramer's V varieert tussen 0 en 1, waarbij een waarde van 0 aangeeft dat er geen samenhang is tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften en een waarde van 1 duidt op perfecte samenhang.

Resultaten

Voorkomende Ondersteuningsbehoeften

Figuren 1 en 2 geven een overzicht van het percentage jongens en meisjes met het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften (Figuur 1) en welke vorm van passende ondersteuning zij nodig hebben (Figuur 2). Zoals blijkt uit Figuur 1 is het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften voor de totale steekproef het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag (49,4%) gevolgd door leren en ontwikkeling (42,4%). In de steekproef hebben de meeste jongens het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag (52,5%) als meest voorliggende gebied van ondersteuning, terwijl dit voor meisjes het gebied van leren en ontwikkeling is (45,8%). Zoals blijkt uit Figuur 2 is de meest voorkomende vorm van passende ondersteuning in de totale steekproef de combinatie van expertise en samenwerking met externe partners, dat

36,5% van de kinderen nodig heeft. Voor jongens is de meest voorkomende combinatie van passende ondersteuning expertise en samenwerking met externe partners (41%), terwijl voor meisjes de combinatie van aandacht en tijd en materialen en aanpak de meest voorkomende (31,3%) vorm van passende ondersteuning is.

In Tabel 1 staan de 19 ondersteuningsbehoeften³ die binnen de steekproef voorkomen. Bij elke ondersteuningsbehoefte staat het percentage van het aandeel jongens en meisjes dat een bepaalde ondersteuningsbehoefte heeft. De ondersteuningsbehoefte die het meest voorkomt in steekproef is op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag, waarvoor expertise en samenwerking met externe partners als ondersteuning nodig is (18,2%). Dit is ook de ondersteuningsbehoefte die het meest bij jongens (23%) in de steekproef voorkomt. De daarna meest voorkomende ondersteuningsbehoefte is op het gebied van leren en ontwikkeling, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van aandacht en tijd en materialen en aanpak (17,1%). Dit is de ondersteuningsbehoefte die het meest bij meisjes (18,8%) in de steekproef voorkomt. De ondersteuningsbehoeften komen in vergelijkbare mate (een verschil van 5% of minder) voor bij de jongens en meisjes, behalve bij de volgende drie ondersteuningsbehoeften.

Ondersteuningsbehoeften op gebied van sociaal emotioneel gedrag, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van expertise en samenwerking komt vaker voor bij jongens (23%) dan bij meisjes (6,3%). Voor ondersteuningsbehoeften op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van aandacht en tijd en materialen en aanpak, geldt dat deze vaker voorkomt bij meisjes (12,5%) dan bij jongens (5,7%). Ten slotte komt de ondersteuningsbehoefte op het gebied van leren en ontwikkeling, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van aandacht en tijd en samenwerking met externe partners, ook meer voor bij meisjes (8,3%) in vergelijking met jongens (1,2%).

Relatie Ondersteuningsbehoeften en Geslacht

Uit de Fisher-Freeman-Halton exact toets is gebleken dat er geen significant verband bestaat tussen geslacht en het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften ($p = .293$), de vorm van passende ondersteuning ($p = .173$) en ondersteuningsbehoeften ($p = .091$). De

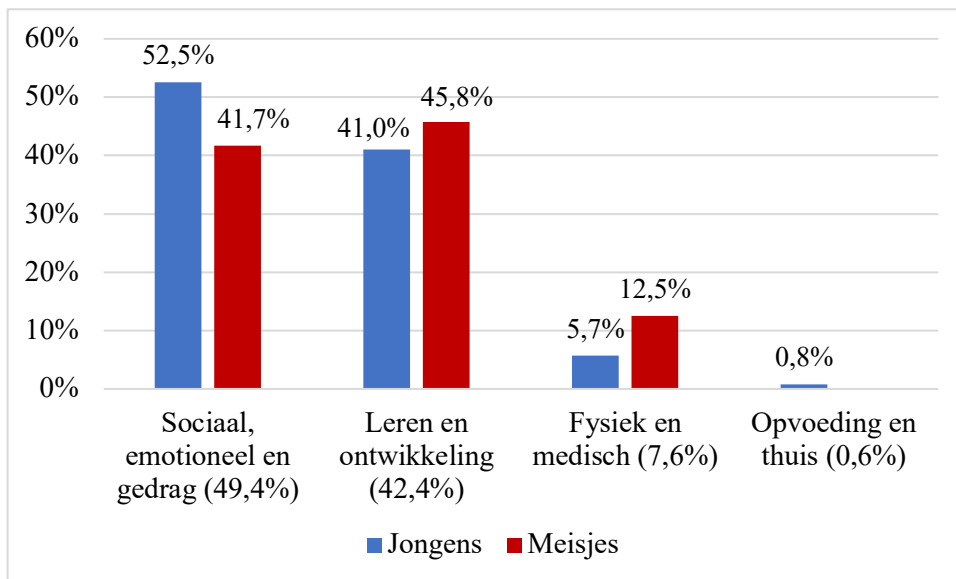
³ De ondersteuningsbehoefte is een combinatie van het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften en de twee beschreven vormen van passende ondersteuning

berekende p -waarde van Fisher-Freeman-Halton exact toets is hoger dan .05, wat betekent dat de nulhypothese niet verworpen mag worden. Er is onvoldoende bewijs om te concluderen dat er een significant verband bestaat tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften. De resultaten suggereren dat ondersteuningsbehoeften niet samenhangen met het geslacht.

De berekende Cramer's V heeft een waarde van .107, wat suggereert dat er een zwakke samenhang ($< .02$) is tussen geslacht en het type ondersteuningsbehoeften (Sullivan & Feinn, 2012).

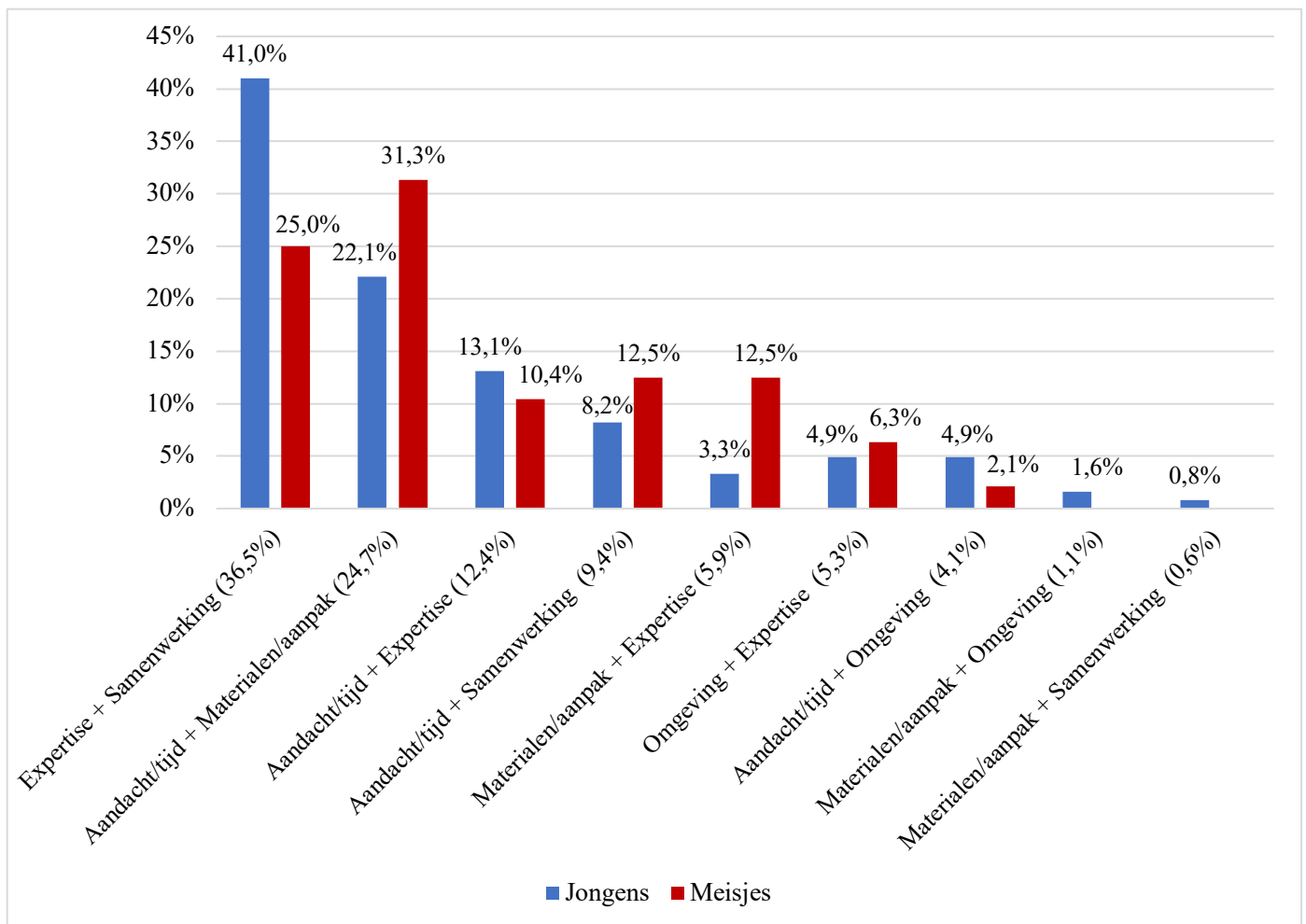
Figuur 1

Meest Voorliggende Gebied Ondersteuningsbehoeften bij Jongens ($n = 122$) en Meisjes ($n = 48$)



Figuur 2

Passende Vormen van Ondersteuning bij Jongens (n = 122) en Meisjes (n = 48)



Noot. Passende vormen van ondersteuning worden afgekort als: aandacht/tijd, expertise, omgeving, materialen/aanpak, samenwerking.

Tabel 1*Voorkomende Ondersteuningsbehoeften in de Steekproef (n= 122 Jongens en n=48 Meisjes)*

Ondersteuningsbehoeften	Jongens (n = 122)	Meisjes (n = 48)	Totale steekproef (n= 170)
	%	%	%
SEG, expertise + samenwerking	23	6,3	18,2
L&O, aandacht/tijd + materialen/aanpak	16,4	18,8	17,1
L&O, expertise + samenwerking	13,1	10,4	12,4
SEG, aandacht/tijd + materialen/aanpak	5,7	12,5	7,6
SEG, aandacht/tijd + expertise	7,4	6,3	7,1
SEG, aandacht/tijd + samenwerking	6,6	4,2	5,9
F&M, expertise + samenwerking	4,1	8,3	5,3
L&O, aandacht/tijd + expertise	5,7	4,2	5,3
SEG, expertise + omgeving	3,3	6,3	4,1
L&O, aandacht/tijd + samenwerking	1,6	8,3	3,5
L&O, expertise + materialen/aanpak	1,6	4,2	2,4
SEG, aandacht/tijd + omgeving	2,5	2,1	2,4
SEG, expertise + materialen/aanpak	1,6	4,2	2,4
L&O, omgeving + aandacht/tijd	2,5	0	1,8
F&M, expertise + omgeving	1,6	0	1,2
F&M, expertise + materialen/aanpak	0	4,2	1,2
SEG, materialen/aanpak + omgeving	1,6	0	1,2
SEG, samenwerking + materialen/aanpak	0,8	0	0,6
O&T, samenwerking + expertise	0,8	0	0,6

Noot. Gebieden van ondersteuningsbehoeften worden als volgt afgekort: leren en ontwikkeling = L&O, fysiek en medisch = F&M, sociaal, emotioneel en gedrag = SEG, opvoeding en thuis = O&T. Passende vormen van ondersteuning worden afgekort als: aandacht/tijd, expertise, omgeving, materialen/aanpak, samenwerking.

Discussie

Bevindingen

Het eerste doel van dit onderzoek was om de ondersteuningsbehoeften van kinderen die instromen in het S(B)O vanuit een voorschoolse setting in kaart te brengen. Daarnaast werd in dit onderzoek gekeken of er een mogelijk verband bestond tussen het geslacht van deze onderinstromers en hun ondersteuningsbehoeften. Uit de gegevens van het leerlingvolgsysteem kwam naar voren dat er binnen de steekproef 19 verschillende ondersteuningsbehoeften zijn. De ondersteuningsbehoeften zijn een combinatie van een meest voorliggend gebied van

ondersteuning (zoals sociaal, emotioneel en gedrag, leren en ontwikkeling, fysiek en medisch of opvoeding en thuis) en twee vormen van passende ondersteuning (zoals aandacht en tijd, materialen en aanpak, ruimtelijke omgeving, expertise en/of samenwerking met externe partners). De meest voorkomende ondersteuningsbehoefte binnen de steekproef is de ondersteuningsbehoefte op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag, waarbij ondersteuning nodig is in de vorm van expertise en samenwerking met externe partners. Naast het in kaart brengen van de voorkomende ondersteuningsbehoeften van onderinstromers is uit de analyse van de steekproef gebleken dat er geen significant verband bestaat tussen het geslacht en de ondersteuningsbehoeften van onderinstromers. Bovendien blijkt uit de effectgrootte dat de samenhang zwak is. Dit betekent dat er binnen dit onderzoek geen aanwijzingen gevonden kunnen worden dat er een relatie is tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften van onderinstromers.

Gebaseerd op het onderzoek van Aron en Loprest (2012) en Shapiro en Weiland (2019) werd verwacht dat de meeste onderinstromers binnen de steekproef ondersteuningsbehoeften zouden hebben op het gebied van fysiek en medisch. In het onderzoek van Shapiro en Weiland (2019) werd gesteld dat kinderen die op jonge leeftijd ondersteuningsbehoeften hebben, deze vaak het gevolg zijn van een aangeboren, fysieke of sensorische beperking. Echter heeft slechts 7,6% van de participanten in het huidige onderzoek fysiek en medisch als meest voorliggende gebied van de ondersteuningsbehoeften. Een mogelijke verklaring voor het verschil tussen het huidige onderzoek en het onderzoek van Shapiro en Weiland (2019) is dat in het huidige onderzoek alleen gekeken is naar het meest voorliggende gebied van ondersteuning en niet alle gebieden van ondersteuning bij een kind mee zijn genomen. Er zijn namelijk meer participanten met ondersteuningsbehoeften op het gebied van fysiek en medisch, welke als tweede of derde gebied van ondersteuning werden beschreven. Een andere mogelijke verklaring waarom ondersteuningsbehoeften op het fysieke en medische gebied minder vaak voorkomen binnen de steekproef, is omdat in de periode van 2014 – 2016 in Nederland een significante daling is te zien in de prevalentie van geregistreerde aangeboren afwijkingen zoals bijvoorbeeld afwijkingen aan zenuwstelsel, hart en bloedvaten of syndromale afwijkingen (Grevinga et al., 2018). Mogelijk zijn er dus minder kinderen met aangeboren afwijkingen die daardoor op het gebied van fysiek of medisch ondersteuningsbehoeften hebben. Of de daling van geregistreerde aangeboren afwijkingen zich in de daaropvolgende jaren heeft doorgezet is niet bekend. Een verklaring voor

de daling die wordt genoemd is dat er mogelijk sprake is van een afname in aangeboren afwijkingen vanaf 22 weken (Grevinga et al., 2018). Deze verklaring moet echter voorzichtig worden geïnterpreteerd omdat een verandering in registratie van elektronische patiëntendossiers ook een mogelijke oorzaak zou kunnen zijn voor de afname in het aantal geregistreerde aangeboren afwijkingen (Grevinga et al., 2018). Bovendien betekent een aangeboren afwijking niet per definitie dat kinderen ondersteuningsbehoeften hebben op het gebied van fysiek en medisch.

Een andere verwachting was dat ondersteuningsbehoeften op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag minder vaak zou voorkomen dan ondersteuningsbehoeften op het gebied van fysiek en medisch op basis van de onderzoeken van Mann et al. (2007) en Aron en Loprest (2012). In deze onderzoeken werd gesteld dat ondersteuningsbehoeften op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag niet vaak worden opgemerkt op de voorschoolse leeftijd. Zo wordt beweerd dat probleemgedrag op jonge leeftijd vaak wordt gezien als louter opstandig gedrag, wat na verloop van tijd weer verdwijnt (Mann et al., 2007; Huisman et al., 2010). Echter in het huidige onderzoek bleek dat op dit gebied de ondersteuningsbehoefte het meeste voorkwam bij de participanten. In de onderzoeken van Bijstra (2012) en Ledoux en Waslander (2020) wordt geschreven dat er geen bewijs is voor een toename in het aantal kinderen met gedragsproblemen, maar dat er wel sprake is van maatschappelijke ontwikkelingen die er mogelijk voor zorgen dat gedrag van bepaalde groepen kinderen tegenwoordig complexer wordt ervaren dan vroeger. Zo schrijft Bijstra (2012) dat sociale structuren veranderen; het leven intensiever is geworden en de maatschappij doet meer beroep op persoonskenmerken zoals flexibiliteit, zelfregulatie en aanpassingsvermogen. Daarbij zouden er tegenwoordig hogere maatstaven voor succes zijn, wat (prestatie)druk oplevert voor kinderen en maakt dat ouders de ontwikkeling van hun kind sneller als problematisch zien (Ledoux & Waslander, 2020; NJI, 2019). Het is mogelijk dat deze maatschappelijke ontwikkelingen een verklaring vormen voor het feit dat het meest voorkomende gebied van ondersteuningsbehoeften in de steekproef sociaal, emotioneel en gedrag is.

De passende vormen van ondersteuning die het meest nodig zijn voor de participanten in dit onderzoek, blijkt de combinatie van expertise en samenwerking tussen externe partners te zijn. Uit het onderzoek van Hofstetter en Bijstra (2014) blijkt dat leraren in het reguliere onderwijs zich soms handelingsverlegen voelen om met probleemgedrag om te gaan. Daarbij wordt verwacht dat leerkrachten in het S(B)O meer expertise over problemen met sociale vaardigheden

en leren beschikken dan leerkrachten in het regulier onderwijs (Bijstra et al., 2019). Mogelijk is daarom expertise nodig om kinderen vroegtijdig te voorzien in de ondersteuningsbehoeften op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag. Een verklaring voor ondersteuning in de vorm van samenwerking met externe partners, is dat ondersteuningsbehoeften soms als dermate complex worden ervaren dat centra voor kinderopvang en scholen steeds meer en eerder samenwerking opzoeken met jeugdzorginstanties (Warrens et al., 2023). Mogelijk krijgen leerlingen die in aanmerkingen komen voor een TLV om eerdergenoemde redenen deze specifieke vormen van passende ondersteuning toegewezen.

In eerdergenoemde onderzoeken werd gesteld dat jongens vaker dan meisjes gedragsproblemen hebben (Dever et al. 2016; Smeets & Roelvelde, 2016). Daarom werd verwacht dat er een relatie was tussen het geslacht en een ondersteuningsbehoefte van participanten in het huidige onderzoek. Hoewel het percentage jongens dat in de steekproef ondersteuningsbehoeften heeft op het gebied van sociaal, emotioneel en gedrag hoger ligt dan het percentage meisjes, is er geen significant verband gevonden tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het huidige onderzoek een te lage power heeft om een significant effect te meten. Bij een power van .65 is er namelijk 35% kans dat er geen significant effect wordt gemeten, zelfs als er mogelijk wel een effect aanwezig is (Sullivan & Feinn, 2012). Omdat de effectgrootte ook zwak is, is het waarschijnlijk dat er geen sprake is van een betekenisvolle samenhang en dat er geen verband bestaat tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften in de populatie. Het verschil dat is gevonden tussen het huidige onderzoek en de studies van Dever et al. (2016) en Smeets en Roelevelde (2016), kan mogelijk verklaard worden door het feit dat die studies zich richten op oudere leerlingen in de schoolse omgeving, in plaats van op de voorschoolse setting.

Sterke Punten en Beperkingen

Aan het huidig onderzoek zijn een aantal sterke punten en beperkingen toe te wijzen. Een sterk punt aan dit onderzoek is dat er kennis is verzameld over onderinstromers in Nederland. Gezien er nog weinig bekend is over ondersteuningsbehoeften van kinderen die vanuit een voorschoolse setting rechtstreeks instromen in S(B)O heeft dit onderzoek bijgedragen aan een kennislancune. Dit is belangrijk omdat inzicht in ondersteuningsbehoeften kan leiden tot vroegtijdig inzetten van passende interventies, wat mogelijk verbeterende effecten heeft op leer-

en ontwikkelingsachterstanden (Shapiro & Weiland, 2019). Dit kan er mogelijk ervoor zorgen dat leerlingen meer in regulier onderwijs kunnen blijven (Smeets et al., 2017).

Een ander sterk punt aan het onderzoek is dat de verhouding jongens/meisjes die het S(B)O in Nederland volgen vergelijkbaar is met de verhouding jongens/meisjes binnen dit onderzoek. In dit onderzoek is 71,8% van de onderinstromers mannelijk en 28,2% vrouwelijk. In de populatie is van de leerlingen die in 2021 S(B)O volgen 70,4% mannelijk en 29,6% vrouwelijk (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2022b). Doordat de steekproef vergelijkbare, relevante kenmerken heeft met de doelpopulatie kan de externe validiteit verhoogd worden (Verhoeven, 2018).

Echter moeten uitkomsten van het onderzoek met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden in verband met een aantal beperkingen. Een eerste beperking heeft te maken met het gebruik van secundaire data. Zo is een nadeel dat constructen niet altijd overeenkomen met de manier waarop de onderzoeker het zelf zou meten (Roose & Meuleman, 2021). Zo stonden in de gegevens van de secundaire data slechts vier verschillende gebieden van ondersteuning beschreven, terwijl in bijvoorbeeld het rapport van Prinsen et al. (2008) en het onderzoek van der Veen et al. (2010), meer gebieden van ondersteuningsbehoeften worden beschreven. Het is bovendien niet duidelijk welke problematiek leerlingen hebben en waardoor zij op een bepaalde gebied ondersteuningsbehoeften ervaren. Daarnaast zijn ondersteuningsbehoeften niet altijd eenduidig te bepalen. Ondersteuningsbehoeften kunnen variëren afhankelijk van de context, gezien de (eisen van de) omgeving een invloed kan hebben op de mogelijkheden van een kind (Hofstetter & Bijstra, 2014; Hebbler & Spiker, 2016). Ook kan een ondersteuningsbehoeften een indirect gevolg zijn van een andere beperking (Aron & Loprest, 2012). Een voorbeeld is dat wanneer een kind een fysieke of medische beperking heeft, maar door frustratie ook probleemgedrag vertoont. Het is dan niet altijd duidelijk wat het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften is. Mogelijk zijn de vier beschreven gebieden in dit onderzoek daarom een versimpelde weergave van de daadwerkelijke gebieden van ondersteuningsbehoeften.

Een tweede beperking is dat bij het operationaliseren van het begrip ondersteuningsbehoeften alleen het meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften is meegenomen. Alle participanten hadden op nog minstens één ander gebied ondersteuningsbehoeften. Mogelijk geven de resultaten van dit onderzoek daarom een vertekend en versimpeld beeld van ondersteuningsbehoeften. Er is echter bewust gekozen om alleen het

meest voorliggende gebied van ondersteuningsbehoeften te gebruiken, om zo overfitting te voorkomen. Overfitting kan ontstaan door een complex model met teveel parameters (Ying, 2019). Als alle gebieden van ondersteuningsbehoeften van de participanten werden meegenomen in combinatie met de vormen van passende ondersteuning, ontstonden er veel verschillende categorieën waardoor uitkomsten onbeduidend zouden kunnen zijn.

Een andere beperking is dat de steekproef select is genomen. De participanten in de steekproef gaan allemaal naar scholen die binnen de samenwerkingsverbanden van regio's Maastricht - Heuvelland, Westelijke Mijnstreek en Parkstad vallen. Omdat samenwerkingsverbanden sinds de invoering van het Passend Onderwijs hun eigen bestuurlijke inrichtingen mogen bepalen en met hun eigen budget beleid voeren en middelen verdelen, is het mogelijk dat er tussen samenwerkingsverbanden verschillen bestaan bij het toekennen ondersteuning (Ledoux & Waslander, 2020). Zo is er op sommige plekken een te kort in het budget, dat mogelijk invloed heeft op de mate waarin scholen kinderen in het reguliere onderwijs bepaalde ondersteuning kunnen bieden. Mogelijk zijn de uitkomsten daardoor niet representatief voor heel Nederland. Een andere reden waarom de steekproef mogelijk niet representatief is voor heel Nederland, is omdat bewoners uit de gemeenten binnen regio Parkstad een lagere sociaaleconomische status hebben ten opzichte van veel andere gemeenten in Nederland (CBS, 2022). Kinderen uit gezinnen met lager opgeleide ouders (Smeets et al., 2017) en/of een lagere sociaaleconomische status hebben vaker ondersteuningsbehoeften dan kinderen voor wie dit niet geldt (Anders et al., 2011; Mann et al., 2007; Warrens et al., 2023). Mogelijk heeft dit ook invloed op de gevonden ondersteuningsbehoeften.

Implicaties en Aanbevelingen

Naar aanleiding van het huidige onderzoek naar ondersteuningsbehoeften van onderinstromers en de relatie tussen geslacht en ondersteuningsbehoeften, worden de volgende aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek. Om de betrouwbaarheid van uitkomsten van dit onderzoek te vergroten zou men het onderzoek nogmaals kunnen uitvoeren met een aantal aanpassingen. Allereerst zou men de power van het onderzoek kunnen verhogen door een grotere steekproef te nemen. Met een hogere power wordt de kans vergroot dat er in het onderzoek bestaande effecten worden gedetecteerd. Daarnaast zou ook een aselechte steekproef van

onderinstromers uit andere delen van het land kunnen worden getrokken, zodat de steekproef representatief is voor onderinstromers in heel Nederland en de betrouwbaarheid wordt verhoogd.

Een andere aanbeveling voor vervolgonderzoek zou zijn om ondersteuningsbehoeften over de jaren heen met elkaar te vergelijken. Door te onderzoeken of er een mogelijke trend zit in de ondersteuningsbehoeften over de jaren heen, zou men mogelijk een verklaring kunnen vinden voor de toegenomen onderinstroom van afgelopen jaren.

Ten slotte is een aanbeveling voor vervolgonderzoek om ondersteuningsbehoeften op een andere manier te meten. Een suggestie is om de acht verschillende ‘probleemgebieden’ uit het rapport van Prinsen et al. (2008) te gebruiken. Een reden dat deze operationalisering geschikt lijkt is omdat het overeenkomt met de literatuur over ondersteuningsbehoeften zoals beschreven in de inleiding. Daarnaast zijn er concrete voorbeelden van problematiek beschreven, wat bij de aangeleverde gegevens in het leerlingvolgsysteem niet het geval was. Mogelijk zou deze vorm van operationaliseren zowel overfitting als een versimpelde weergave kunnen voorkomen.

Een aanbeveling voor de praktijk die wordt gedaan naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek is om de samenwerking tussen de kinderopvang en reguliere basisscholen met externe instanties voor jeugdzorg te stimuleren. Zoals bleek uit het onderzoek van Warrens et al. (2023) wordt steeds vaker beroep gedaan op jeugdzorginstanties wanneer er sprake is van complexe ondersteuningsbehoeften. Het is dan ook verklaarbaar dat samenwerking met externe partners een veelgenoemde vorm van ondersteuning is binnen het huidige onderzoek. Mogelijk kunnen kinderopvang en reguliere basisscholen deze samenwerking ook preventief inzetten, om zo kennis en expertise uit te wisselen. Op deze manier kunnen kinderopvang en reguliere basisscholen vroegtijdig om hulp of advies vragen. Een andere aanbeveling is om de inhoud van de lerarenopleiding onder de loep te nemen. Ook ‘expertise’ blijkt een veel genoemde vorm van ondersteuning. Gezien leerkrachten soms handelingsverlegenheid ervaren om met problematisch gedrag of leerproblemen om te gaan, kan dit mogelijk betekenen dat (pas afgestudeerde) leerkrachten behoefte hebben aan meer kennis en vaardigheden.

Literatuur

- Agresti, A., & Finlay, B. (2009). *Statistical methods for the social sciences*. Prentice Hall.
- Alkahtani, M. A. (2016). Review of the literature on children with special educational needs. *Journal of Education and Practice*, 7(35), 70–83. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/1467-9604.12012>
- Aron, L., & Loprest, P. (2012). Disability and the Education System. *The Future of Children*, 22(1), 97–122. <https://doi.org/10.1353/foc.2012.0007>
- Batshaw, M.L. (2019). *Children with disabilities*. Baltimore: Brooks Publishing Co.
- Bijstra, J. (2012). *Een transactionele kijk op de klas*. Hanzehogeschool Groningen.
- Bijstra, J., de Boer, A., Emans, B., Van Der Hoeven, J., Tenback, C., & Wally, T. (2019). Lastige leerlingen. *Kind & Adolescent Praktijk*, 18(2), 21-24.
- Bloem, B. (2021). *Welke uitdagingen zijn er bij het werken met jonge kinderen?* SLO.
<https://www.slo.nl/zoeken/@19362/welke-uitdagingen-werken-jonge-kinderen/>
- Boer, A.A. de (2020). *Evaluatie passend onderwijs*. Sectorrapport speciaal onderwijs. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Boer, A.A de, & Van der Worp, L. (2016). *De impact van passend onderwijs op het SO/SBO en het VSO*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, afdeling Orthopedagogiek.
- Buckrop J., Roberts, A., & LoCasale-Crouch, J. (2016). Children’s preschool classroom experiences and associations with early elementary special education referral. *Early Childhood Research Quarterly*, 36 (3). <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.01.016>
- CBS (2022). *Statusscore per wijk en buurt o.b.v. welvaart, opleidingsniveau en arbeid*. Geraadpleegd op 16-06-2023 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2022/14/statusscore-per-wijk-en-buurt-o-b-v-welvaart-opleidingsniveau-en-arbeid>
- Coutinho, M. J., & Oswald, D. P. (2005). State variation in gender disproportionality in special education: findings and recommendations. *Remedial and Special Education*, 26(1), 7–15. <http://dx.doi.org/10.1177/07419325050260010201>

- Dever, B. V., Raines, T. C., Dowdy, E., & Hostutler, C. (2016). Addressing disproportionality in special education using a universal screening approach. *Journal of Negro Education*, 85(1), 59–71. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.7709/jnegroeducation.85.1.0059>
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39, 175-191.
- Grevinga, M., Schönbeck, Y., Hindori-Mohangoo, A.D., Reijnders, M.E.B., Detmar, S.B. (2018, december). *Aangeboren afwijkingen in Nederland 2010 – 2016: Gebaseerd op de Landelijke Perinatale Registraties*. TNO. <https://repository.tno.nl/islandora/object/uuid%3A015d037b-ba9a-49ca-ae35-dd2249ae9084>
- Gubbels, J., Coppens, K., & de Wolf, I. (2018). Inclusive education in the Netherlands: how funding arrangements and demographic trends relate to dropout and participation rates. *International Journal of Inclusive Education*, 22(11), 1137–1153. <https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1416684>
- Guarino, C. M., Buddin, R., Pham, C., & Cho, M. (2010). Demographic factors associated with the early identification of children with special needs. *Topics in Early Childhood Special Education*, 30(3), 162–175. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1177/0271121409349273>
- Hebbeler, K., & Spiker, D. (2016). Supporting young children with disabilities. *Future of Children*, 26(2), 185–205.
- Hibel, J., Farkas, G., & Morgan, P. L. (2010). Who is placed into special education? *Sociology of Education*, 83(4), 312–332. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1177/0038040710383518>
- Hofstetter, W., & Bijstra, J. (2014). Passend onderwijs: zijn we er klaar voor?: leraren vinden dat de rek eruit is maar staan nu weer voor nieuwe uitdaging. *Kind & Adolescent Praktijk*, 13(3), 132–139. <https://doi.org/10.1007/s12454-014-0038-4>

- Huisman, J., Flapper, B., Kalverdiijk, L., L'Hoir, M., & Van Weel, J. (2010). *Gedragsproblemen bij kinderen*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Kaspers, F. (2022, 8 februari). *Wat is een toelaatbaarheidsverklaring (TLV)?* OCO. <https://www.onderwijsconsument.nl/wat-is-een-toelaatbaarheidsverklaring/>
- Ledoux, G. & Waslander, S. (2020, mei). *Evaluatie passend onderwijs*. Kohnstamm Instituut. <https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/eindrapport-evaluatie-passend-onderwijs/>
- Mann, E. A., McCartney, K., & Park, J.M. (2007). Preschool predictors of the need for early remedial and special education services. *The Elementary School Journal*, 107 (3). <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1086/511707>
- Merkus, J. (2022, 15 juli). *Cramer's V interpreteren | Uitleg, berekening en voorbeeld*. Scribbr. Geraadpleegd op 16 juni 2023, van <https://www.scribbr.nl/statistiek/cramers-v/>
- Miedema, I. (2012). *Indiceren en arrangeren. Met organisatiemodel IVO Passend Onderwijs*. 's-Hertogenbosch: M&O-groep (meno-groep.nl).
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2022a, 15 april). *Leerlingstromen*. Thema's | OCW in cijfers. <https://www.ocwincijfers.nl/themas/passend-onderwijs/leerlingstromen>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2022b, maart). *Ontwikkeling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs*. OCW in cijfers. <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/aantallen-ontwikkeling-aantal-leerlingen>
- NJI (2019). *Het groeiend jeugdzorggebruik*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Passend Primair Onderwijs Parkstad. (2021). *Het knooppunt in de praktijk*. [White paper].

Geraadpleegd op 11 juni 2023, van

<https://www.swvpassendonderwijsheerlen.nl/bestanden/4603/Het-knooppunt-in-de-praktijk-versie-5.0.pdf>

Poon, K., Xie, H., Yang, X. (2022). Early Childhood Intervention for Young Children with Special Needs in Singapore: Where We Have Been and Future Directions. In: Tan, O.S., Poon, K.K., O'Brien, B.A., Rifkin-Graboi, A. (eds), *Early Childhood Development and Education in Singapore . Empowering Teaching and Learning through Policies and Practice: Singapore and International Perspectives, vol 2*. Springer, Singapore.

https://doi.org/10.1007/978-981-16-7405-1_6

Prinsen, B., Bruinsma, W., & Oudhof, M. (2008, februari). *Kinderen met meervoudige ontwikkelingsproblematiek*. NJI. https://www.nji.nl/sites/default/files/2021-06/Kinderen_met_meervoudige_ontwikkelingsproblematiek.pdf

Rhoad-Drogalis, A., Sawyer, B. E., Justice, L. M., & O'Connell, A. A. (2018). Assessing learning behaviors in early childhood special education classrooms. *Early Education and Development*, 29(4), 450–466. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/10409289.2018.1460982>

Roose, H., & Meuleman, B. (2021). *Kennis maken: methodologie voor sociale wetenschappers*. Skribis.

Scheepers, P., Tobi, H., & Boeije, H. (2016). *Onderzoeksmethoden* (Negende druk). Boom.

- Shapiro, A., & Weiland, C. (2019). What is in a definition? The how and when of special education subgroup analysis in preschool evaluations. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 41(2), 145–163. <http://dx.doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.3102/0162373718820307>
- Smeets, E., Boer, A. de, Loon-Dijkers, L. van, Rossen, L., & Ledoux, G. (2017). *Passend onderwijs op school en in de klas: Eerste meting in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs*. (Nr. 21). KBA Nijmegen.
- Smeets, E., Ledoux, G., Regtvoort, A., Felix, C., & Mol Lous, A. (2015). *Passende competenties voor passend onderwijs. Onderzoek naar competenties in het basisonderwijs*. Nijmegen / Amsterdam / Leiden: ITS / Kohnstamm Instituut / Hogeschool Leiden.
- Smeets, E., & Roeleveld, J. (2016). The identification by teachers of special educational needs in primary school pupils and factors associated with referral to special education. *European Journal of Special Needs Education*, 31(4), 423–439. <https://doi.org/10.1080/08856257.2016.1187879>
- Stichting Onderwijsgeschillen. (2022, juli). *Toelaatbaarheidsverklaring*. <https://www.onderwijsgeschillen.nl/thema/toelaatbaarheidsverklaring/>
- Sullivan, A. L., & Bal, A. (2013). Disproportionality in special education: Effects of individual and school variables on disability risk. *Exceptional Children*, 79(4), 475–494. <https://doi.org/10.1177/00144029130790040>
- Sullivan, G. M., & Feinn, R. (2012). Using Effect Size-or Why the P Value Is Not Enough. *Journal of Graduate Medical Education*, 4(3), 279–282. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.4300/JGME-D-12-00156.1>

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1994). *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. Salamanca, Spain: Author.
- Van der Veen, I., Smeets, E., & Derriks, M. (2010). Pupils with special educational needs in the Netherlands: Number, characteristics, and school career. *Educational Research*, 52(1), 15–43. doi:10.1080/00131881003588147
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Boom Lemma.
- de Waal, M. M., Dekker, J. J. M., Kikkert, M. J., Kleinhesselink, M. D., & Goudriaan, A. E. (2017). Gender differences in characteristics of physical and sexual victimization in patients with dual diagnosis: A cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, 17. <https://doi.org.proxy-ub.rug.nl/10.1186/s12888-017-1413-0>
- Warrens, M.J., De Boer, A.A., & Bijstra, J.O. (2023). *De invloed van leerling- en schoolkenmerken op de prestaties en ontwikkeling van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften in het (voortgezet) speciaal onderwijs*. Rijksuniversiteit Groningen en RENNA4.
- Weijers, D., Elshof, D., & Heim, M. (2017). De groei van sbo en cluster 4 in de Kop van Noord-Holland. Onderzoek naar mogelijke verklaringen. (Rapport 982, projectnummer 20689.12) Kohnstamm Instituut.
- Ying, X. (2019). An Overview of Overfitting and its Solutions. *Journal of physics*, 1168, 022022. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1168/2/022022>

Zigmond, N., Kloo, A., & Volonino, V. (2009). What, where, and how? Special education in the climate of full inclusion. *Exceptionality*, 17(4), 189–204.

<https://doi.org/10.1080/09362830903231986>

Zweers, I., Bijstra, J. O., Tick, N. T., Van De Schoot, R. A. G. J., Leerstoel, O. de C., (2019).

Which school for whom? Placement choices for inclusion or exclusion of Dutch students with social, emotional, and behavioral difficulties in primary education. *School*

Psychology Review, 48(1). <https://doi.org/10.17105/SPR-2017-0008.V48-1>

DUIDEN & DOEN

DATA – DUIDEN – DOELEN – DOEN

VASTE ONDERDELEN LEERLINGDOSSIER IN NIVEAU 3 / 4 / 5 - OPP/HP/OKR

Datum: --
 School:
 Leerling
 Achternaam:
 Voorvoegsels:
 Voornamen:
 Geboortedatum: --

DUIDEN

1. Ondersteuningsbehoefte

samenvatting - vul eerst pagina 2 en verder in

- wat heeft de leerling nodig

- aankruisen hetgeen van toepassing is

- intensiteit* duiden vanuit eigen context/schoolsoort

		Duiding door de school / Deskundige voorschools			
		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		Leren - ontwikkeling	Sociaal-Emotioneel-Gedrag	Fysiek - Medisch	Thuis - Opvoeding **
Primaire focus (één item kiezen)					
<input type="checkbox"/>	Didactisch	<input type="checkbox"/>	Pedagogisch		
Ondersteuningsbehoefte onderwijs langs de lijn van de IVO-velden		Intensiteit	Intensiteit	Intensiteit	
<input type="checkbox"/>	Aandacht en tijd	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Materialen en aanpak	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Ruimtelijke omgeving	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Expertise	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Samenwerking extern	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
Ondersteuningsbehoefte zorg langs de lijn matrix afbakening onderwijs en zorg		Intensiteit	Intensiteit	Intensiteit	
<input type="checkbox"/>	Persoonlijke verzorging	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Verpleging	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Begeleiding individueel	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Behandeling	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
Ondersteuningsbehoefte anders		Intensiteit	Intensiteit	Intensiteit	
<input type="checkbox"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/> L <input type="checkbox"/> M <input type="checkbox"/> Z	<input type="checkbox"/>

* **Intensiteit** L: **Lichte ondersteuningsbehoefte** => op afroep / incidenteel => aansturing handelingen / op verzoek en controle
 M: **Matige ondersteuningsbehoefte** => regelmatig / vaak => overname deelhandelingen / soms één op één
 Z: **Zware ondersteuningsbehoefte** => intensief / zeer intensief => overname alle handelingen / één op één

** *Bedoeld is: duiden van behoeften in het onderwijs die het gevolg zijn van facetten in opvoeding of thuissituatie.
 Niet bedoeld: kwalificatie van opvoeding of thuissituatie.*